

Erdély

ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Új sorozat, 125. szám
2019/3.Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 ÉrtesítőjeFőszerkesztő: Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Főmunkatárs: Pál GyöngyiA következő lapszám megjelenik:
2019. április 19.

Miért keresitek a holtak között az élőket?

Kastélykövek, élettörténetek között Gernyeszegtől Marosvécsig

Mintegy 58 személy indult el Kolozsvárról egy napos márciusi szombaton, hogy a kolozsvári EKE kastélylátogató kirándulásán a gernyeszegi Teleki-kastélyt, a görgényszentimrei Rákóczi-Bornemissza-kastélyt és a marosvécsi Kemény-kastélyt megnézzék, és történetét megismerjék.

KOCSIS TÜNDE

Minek menjünk itthon kastélyt látogatni?

Hosszú oldalakat lehetne bevetni a kastélyok történelmét ismertető szóvirágokkal, hiszen az évszázadok viharai avagy a gyarapító béke mind egyik kastély esetében ott lapul a falak, kövek mélyén, az angolkeramaradványok földjébe markoló gyökerek ereztében. Ezekről szakszerűen, élvezetesen mesélt Gernyeszegen Kálmán Attila történész professzor és Görgényszentimrén Pánczél Szilamér régész, a Maros Megyei Múzeum osztályvezetője. Míg e két kastély esetében a szakemberek tárgyilagos tisztaságával ismerkedtünk a kastélyok múltjával, addig Marosvécsen Nagy Kemény Géza, a Kemény család egyik leszármazottja subjektívabban, politikai nézeteit is a meleg fogadtatás részévé tette egy kis köményes pálinka társaságában. Mindhárom helyszínen csak úgy röpködtek a király- és grófnévek. Kiemelkedő alakok idéződtek a dicsőséges avagy szégyenteljes történetek sodrában – miközben a kastélylátogató legtöbbször a romos, üres, avagy kommunista festésmaradványos falakat nézte, hacsak nem az ad hoc kiállításokat, berendezési tárgyakat. Mintha most (az elmúlt és a következő 15-20 évben) lenne a kastélyok ébredésének ideje: a tulajdonjogok többnyire tisztázódtak, rendeződtek, most már csak rengeteg befektetés, támogatás kellene, hogy minden szépen felújítódjék és méltóképpen szolgálja a leszá-

mazottak és/vagy a köz ügyeit, boldogulását. Marosvécsen számos rendezvény helyet kap már, Gernyeszegen is évi rendszerességgel szervezik a fiataloknak szóló Awake Fesztivált. A görgényszentimrei kastély még csak egy kastélynapos rendezvénnyel büszkélkedhet, de a dendrológiai park mindig nyitva áll a vidék lakói és a látogatók számára. Mégis, a kastélyok és kertjeik jelenlegi állapota többnyire siralmas és lehangoló.

Mi lehet mégis ezeknek a kastélyoknak az öröksége, mondanivalója a látogatóhoz? Kézzelfoghatóan majdnem semmi. Üres, csupasz, málladozó falak. Barokk-korú maradványok, torzók. Mit ér mindez ahhoz a szellemi hagyatékhöz, avagy azokhoz a példás cselekedetekhez képest, amelyek sokszor nemcsak a nemzet, de akár az emberiség jobblétét vagy fejlődését szolgálták, és amelyeket mind ezekben a kastélyokban élő személyek egyike-másika valósított meg?

Teleki Téka, Teleki-virág

Miénk lehet tehát a figyelmeztetés, hogy – legyen kastélyban avagy jászolban született az ember – csak a saját életének megvalósításai teszik maradandóvá, értékessé: mindaz, amivel hozzájárult az egyetemes vagy magyar kultúrához, az élet minőségének javításához. A szellemi örökségen kívül nincs más, csak kő és por. És nem a Grassalkovich-féle, barokk stílusban épített 52 szobás és 365 ablakos kastély miatt érdemes nekünk és gyermekeinknek a Gernyeszegen élt Telekiekre emlékeznünk, hanem azért, mert a grófi címet kiérdemelt Teleki Mihály, a várkas-

Királyok és fejedelmek birtokán, Marosvécsen

tély egyik építője Erdély főgenerálisa volt, továbbá I. Apafi Mihály fejedelem főtanácsosa, I. Rákóczy György bizalmi emberre és II. Rákóczy György testőre. De a gernyeszegi kastély múltjából emelkedik Teleki Sámuel is, aki Bázalban a kor legkiválóbb tudósaitól tanult, és miközben a legfelelősebb tisztségeket töltötte be – Mária Terézia királyi kamarása, kükküllői főispán és erdélyi kormányzó tanácsos, II. József császár alatt belső titkos tanácsos, II. Lipót alatt erdélyi főkancellár és a göttingei, varsói és jénai tudományos akadémiák tiszteletbeli tagja –, Marosvásárhelyen letette a Teleki Téka alapjait, és egész életén át gyűjtötte a köz használatára szánt szellemi kincstárat. Neki köszönhetjük Janus Pannonius műveinek első kritikai kiadását. Nevét még a Teleki-virág (Telekia speciosa) is őrzi, hiszen Johann Christian Gottlob Baumgarten flórakutató őt méltatta arra, hogy ennek a védett virágnak névadója legyen. A Telekiek számos nemzedéke amellet, hogy a politikai elit része volt, a kor legműveltebbjei közé tartozott: tudósok, műgyűjtők, írók, utazók kerültek ki a nagycsalád soraiból, és ahol csak tehették, mecénásként támogatták a tehetségeket. Ezt a szellemi örökséget, hagyományt, világszemléletet és értékviselkedést nem lehet eltulajdonítani a Telekiektől, nem úgy a kastélyt, amit el lehetett venni tőlük, amit meg lehetett fosztani tárgyi értékeitől, és amelynek egykori patináját tönkre lehetett tenni. A kastélyok kirabolása és a rombolás nem csak a háborúk

velejárója volt, hanem – amikor tehetette – a falu és a környék népe is nagyban kivette részét belőle. Mit ér egy család méltósága és az emberi élet(mű) tisztelete, amikor gyors haszonhoz lehet jutni? Jobbágylelkű hűség, irigység és bosszúvágy mozgatja a cselekedeteket, amikor egy-egy történelmi fordulat figyelmetlenné és felelőtlené teszi a közbiztonsági szerveket.

Ahol Sziszi is megfordult

A görgényszentimrei kastély elődjét késő reneszánsz stílusban 1642-ben I. Rákóczy György építtette vadaskastélynak. 1662-ben erdélyi országgyűlést is tartottak benne. A kastélyt 1717-ben Bornemissza János 99 évre zálogba kapta a kincstártól, barokk stílusban helyreállította és kibővítette. A család porcelángyárat alapított a térségben! 1881-ben I. Ferenc József fiának, Rudolf trónörökösnek adományozta az uradalmat. akinek édesanyja, Sziszi (Wittelsbach Erzsébet magyar királyné), nemegyszer járt itt. A híres görgényi vadászaton többek közt részt vett VII. Eduárd angol király, I. Ferdinánd bolgár cár és Ferenc Ferdinánd is. A kastély határos a várdombbal, ahol a falu lakóinak nagy része puskásként (darabontként) a várnak teljesített katonai szolgálatot. A kirándulás során jólesett felmáshoznunk Görgény várának romjaihoz és a vár köveiből 1730-ban épített, 1887-ben átalakított római katolikus kápolnához.

A marosvécsi várkastélynak „csupán” ilyen tulajdonosai voltak: az 1319–1467 közötti idő-

szakban a Bánffy család, később Werbőczy István magyar jogtudós, Magyarország nádora. Azt követően I. Zápolya János király, majd Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem lett a tulajdonos, aki nagybátyjának, Bocskai Istvánnak adományozta. Az 1610-es években Bethlen Gábor fejedelem, később Rákóczy György lett az uradalom új tulajdonosa, majd II. Rákóczy György végrendeletében a várat és a hozzá tartozó öt falut Kemény János erdélyi fejedelemre és feleségére, Kállai Szusannára hagyta. A birtok megszerzésének évében Kemény János még fejedelmi tanácsos és a kancellária vezetője volt. A várkastély a Kemény család tulajdonában maradt közel három évszázadon keresztül.

A kastélyról sokunknak elsőre báró Kemény János író, színigazgató, mecénás juthat eszünkbe, hiszen hozzá kötődik a marosvécsi Helikon írói munkaközösség megalapítása 1926-ban, s ezzel egyben az erdélyi közművelődési, szellemi élet fellendítése. De még sok más személy története és érdekessége várja az érdeklődőket Marosvécsen is, pl. Szilvássy Karola élettörténete, az első magyar nő volt, aki repülőre ült.

Érdekes hát alámerítkezni a múltba egy-egy ilyen kirándulásra, mert mindenkinek egy kicsit másról beszélnek a falak, és más-más elhangzott példaértékű cselekedet ragadhatja meg a figyelmét. Köszönet és gratuláció Branea Róbert szervezőnek és a szászrégeni születésű Szirma Márton túravezetőnek, aki személyes emlékekkel színezte a vidékismertetést.

A gernyeszegi Teleki-kastélyban

Nem jó a hó, elmarad az első családi síverseny

■ Ezennel értesítjük olvasóinkat arról, hogy kénytelenek vagyunk jövőre halasztani a 2019. március 16-ra tervezett Hangay Oktáv Családi Síverseny I. kiírását. A március 9-én zajlott XV. EKE-gyereksíverseny tapasztaltak alapján úgy véljük, hogy nem tudnánk már biztonságos körülmények között megszervezni a családi síversenyt. Nemcsak lent a városban, de már fenn, a buszkáti sípályán is kezd beköszönteni a tavasz, és bár vastag még a hóréteg, túl lágy a hó, ez pedig balesetekhez vezethet. Addig is ismerkedjünk meg Hangay Oktávval, a vetélkedő névadójával.

Hangay Oktáv, a kolozsvári Ski Club atyja

■ A síverseny névadója, az első erdélyi síklub (akkor Ski Club) megalakítója, Hangay Oktáv a Veszprém megyei Várpalotán látta meg a napvilágot 1850. április 3-án. Egyetemi tanulmányait Zürichben és Münchenben folytatta. Később Kolozsvárra került, s itt 1888-ban földrajz-természettantraj szakos tanári végzettséget szerzett.

Éppen jókor érkezett Erdély fővárosába, hiszen 1891. január 12-én itt alakult meg az EKE, mely kiemelkedő eseményt Hangay így „nem késte le”, és az első választmányi tagja lett.

A Kereskedelmi Akadémia tanáraként elszánt híve volt a mozgásnak, túrázásnak, sízésnek. Ő maga 1890-től síezett. 1894–95-ben a Kereskedelmi Akadémia hallgatóiból megalakította az első erdélyi – mint akkor nevezték – Ski Clubot. Európában az első síklubot Norvégiában, Oslóban 1877-ben alapították. 1890–93 között még három alakult az Alpokban, a kolozsvári Ski Club tehát az ötödik volt Európában. Ennek előzményeként hozta létre a Spharia névre hallgató sportkört, amelynek tevékenységei között nem csupán a torna, az atlétika, a vívás, a birkózás és a kerékpározás szerepelt, de kisebb-nagyobb kirándulásokra is elvitte a diákokat Hangay, és ennek keretében

megalakította a fentebb említett Ski Clubot. Mivel az Angliából behozott sílécet igen drágák voltak, az akkor nagy pénznek számító 15 forintba kerültek, Hevesi Lajos kolozsvári asztalos készítette nekik léceket 8 forintért. De még nála is olcsóbban állított

elő sílécet az ugyancsak helybeli, székelgy Gergely mester. Aztán hogy elkészültek e helyi lécek, az ifjúság kivonult a Török-vágás és a Hója lejtőre, s Hangay vezetésével megindult a sízés. A Porzolt testvérek *Herkules* című sportlapja pedig *Lábszánkózás*

Kolozsvárott visszatérő cím alatt többször is beszámolt a jeles eseményekről. Hangay tanítványai – akik egy hosszabb vagy két darab egy méter körüli, hótányérokkel ellátott botot használtak – szépen haladtak az új „tudomány” elsajátításában. Az akadémia diákjai osztályonként egy-két sílécet vásároltak, így hamarosan 14 pár léce volt a klubnak.

Hangay Oktáv „fedezte fel” és nevezte el a kolozsváriak kedvelt kirándulóhelyét, a kányafői messzelátót, 1892. május 15-én ő vezette ide az első hivatalos EKE-kirándulást. Előtte két padot is készített saját költségén. Kutatta az Andrássy-havasokat, s az ő kezdeményezésére építette fel gr. Andrássy Tivadar Dobrinban az EKE turistaházát. Éveken át ő készítette az EKE kirándulásainak tervezetét. A kolozsvári EKE-osztály elnöke volt (1896–1899), központi alelnök (1902–1906), majd haláláig az EKE választmányi tagja. Gyakorta írt az EKE *Erdély* című honismertető folyóiratába. A 66 év alatt, amely számára engedélyeztetett – Kolozsváron hunyt el, 1916. március 11-én – roppant tevékeny életet élt. A Házsongárdi temetőben nyugszik.

(Bibliográfia: Polgárdy Géza: *Hangay Oktáv, turista- és síéletünk korai szervezője*, Erdélyi Gyopár, 2013/2.)

SÓVAL SÓZUNK, SÍVEL SÍZÜNK

■ Február 24-én egy igazi polihisztor, a történész-politikus és egyben szenvedélyes síző, Jeszenszky Géza mutatta be könyvét Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának a rendezvényterében. A *Lehet-e sízni a Kárpátok alatt* betekintést enged a magyar sísport jelentős történelmi pillanataiba 1892-től napjainkig. Mialatt Jeszenszky Géza saját nemzedékének sízési élményeit foglalta össze személyes hangvételű beszámolóin keresztül, Neidenbach Ákos társszerzőtől a hegymászók és síturázók kaptak tanácsot a lavinával vagy a hó alatti légzéssel kapcsolatban. Az előadáson több érdekeséget is megtudtunk a sokak által kedvelt téli sportról: a kezdetekkor például lábszánkózásnak nevezték, és a ma használatos rövid botok helyett csupán egy hosszabb, túrabotszerűséget használtak a könnyebb haladáshoz. Emellett az előadó rendet rakott mindenkinek a fejében, miszerint a sóval sózunk, a sível pedig sízünk (nem síelünk). A vetített képes bemutatók fekete-fehér archív felvételek elevenítették fel (h)őseink bámulatos versenystílusát, akik sok esetben még bizonytalanul egyensúlyoztak a léceken, mégis eszeveszetten száguldottak a cél felé. Legnagyobb meglepetésünkre pedig olyan képek is előbukkantak, amelyeken hosszú ruhás nők igazi eleganciával suhantak léceiken. (K.B.)

A FEKETE KONTINENS FEHÉR CSÚCSA

■ Február 26-án Nagy Károly vállalkozó kelet-afrikai útjának jelentős állomásaira kalauzolta el a közönséget. Az Apáczai-liceum dísztermét ismét száznál több kíváncsi szempár töltötte be igazolva, hogy szinte mindnyájunkban ott lapul a kalandvágyó utazó. A komplex túrafelszerelésben feltűnő előadó megjelenése gyorsan feloldotta a hangulatot, amit csak fokozott a részletes élménybeszámoló és a túráról készült összefoglaló kisfilm levetítése. Nagy Károly szerint a csapat egy részének gyerekkori álma vált valóra a Kilimandzsáró megmászásával, másoknak felejthetetlen kalandot jelentett, egyeseknek pedig többéves humanitárius projekt részeként valósult meg adománygyűjtés céljából. Habár motivációik különböztek, mégis mindnyájuk számára életre szóló élményt jelentett a fekete kontinens fehér csúcsának meghódítása. A kelet-afrikai út a hegymászással együtt sok mindent megváltoztatott benne, hiszen mindenhol egyszerű, kedves emberek fogadták őket nagy szeretettel. Habár a Kilimandzsáró Nemzeti Park különleges oázisa mindenkit lenyűgözött, a legmaradandóbb élményt számára mégis a *Ván egy téglám Kenyában* kezdeményezés által támogatott iskolánál töltött néhány nap jelentette, ahol a gyerekek szaladva mennek iskolába. Az előadás végén a túra ötletgazdája és szervezője, Csiszér Balázs, valamint Gorbai Attila túratárs is megosztotta személyes tapasztalatait. (K.B.)

Nagy Károly a Kilimandzsárón

Áprilisi bakancslista

■ **Március 31. (vasárnap):** Kirándulás a Fehér-Körös vízéséhez és a Vidrai-vízéséhez (14 km). Találkozás 7 órakor a Flip előtt. Szervező: Vlád Pál. Érdeklődni telefonon Kosztin Erikánál

◆ Kirándulás a Révi-szorosba és barlanglátogatás (Zichy-cseppkőbarlang). Találkozás 7.15 órakor az állomáson, utazás a TFC vonattal. Szervező: Szima Márton.

■ **Április 1. (hétfő):** Házsongárdi séta, 1b parcella. Találkozás 14 órakor a temető bejáratánál. Szervezők: Kovács D. Zsuzsa és Lőrinczi István.

■ **Április 3. (szerda):** Séta a Páter-gerincen (7 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Szervező: Székely Lavotta

◆ 18 órától közgyűlés a János Zsigmond Unitárius Kollégiumban (fizikum, földszint).

■ **Április 4-6. (csütörtök-szombat):** Munkatúra Csucsán. Találkozás 7 órakor a vonatállomáson. Szervező: Bagaméri Tibor. Jelentkezni telefonon.

■ **Április 6. (szombat):** Révi-szoros-Tízfalusi határ, medvehagymaszüret, forrás (10/15 km, 550 m szintkülönbség). Szervező: Kiss János. Érdeklődni telefonon

◆ Kirándulás Szilágysomlyóra. Szervező: Mezei Elemér. Információk a honlapon vagy telefonon.

■ **Április 10. (szerda):** István-forrás (9 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Szervező: Székely Lavotta.

■ **Április 11. (csütörtök):** 18 órától választmányi gyűlés és a túravezetői testület tanácskozása az Apáczai Csere János Elméleti Líceumban (9-es terem, földszint).

■ **Április 13. (szombat):** Gálosháza és környéke, közös kirándulás a debrecenieikkel. Indulás 7 órakor a Fliptől. Szervezők: Kovács D. Zsuzsa és Mezei Elemér. Információk a honlapon vagy telefonon

◆ Kerékpáros túra a Sárdi-rétre (kockásliliomrért). Találkozás 7.10 órakor a vasútállomáson (TFC vonattal Bánffyhungyadi). Szervező: Szima Márton

◆ Hunyadi Mátyás- emléktúra: Csonka-telep-Máriatelep-Báboci határ-Nádasberend-Pusztatopa-Sárdi erdő-tető-rét (kockásliliom-virágzás)-Türe-Magyargorbó (33 km, 600 m szintkülönbség). M33-as indul 7.30 órakor a kisállomástól. Szervező: Kiss János. Bejelentkezni telefonon

◆ Gyermekbarát kerékpártúra a Dregán-tó körül. Szervező: Branea Róbert. Információk a honlapon vagy telefonon.

■ **Április 14. (vasárnap):** A szászfenesi Leányvár és a Gorbógerinc (16 km). Találkozás 8.45 órakor az M21-es (9-es) autóbussz Bucium utcai megállójában. Szervező: Csorba Anna.

■ **Április 17. (szerda):** Cérna-forrás (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Szervező: Székely Lavotta.

■ **Április 20. (szombat):** Sárosbük-Adrenalin park-Mikesi tó-Feleki gerinc-Gorbó völgye (26 km, 500 m szintkülönbség). Találkozás 8.45 órakor a román opera mellett, az M16-os (40-es) autóbussz-megállóban. Szervező: Kiss János.

■ **Április 24. (szerda):** Rejtett-forrás (7 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Szervező: Székely Lavotta.

■ **Április 25-27. (csütörtök-szombat):** Munkatúra Csucsán. Találkozás 7 órakor a vasútállomáson. Szervező: Bagaméri Tibor. Jelentkezni telefonon.

■ **Április 26-30. (péntek-kedd):** Passau-Bécs kerékpáros túra (340 km). Szervező: Szima Márton. Információk a honlapon vagy telefonon.

■ **Április 27. (szombat):** Jablonovszky Elemér-emléktúra: Széna-füvek/Morgó (10/15 km, 150/350 m szintkülönbség). Ajánlom a kiskocsis megközelítést. Szervező: Kiss János. Érdeklődni telefonon

◆ Túra a Pocsováliste- és a Ronki-szorosba. Szervező: Mezei Elemér. Információk a honlapon vagy telefonon.

■ **Április 28. (vasárnap):** Cérna-forrás-Bivalyos-Majláth-kút-Páter-gerinc (18 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Szervező: Barabás Ibolya.

Ügyfélszolgálat

■ **Ideiglenes iroda:** Kolozsvár, Magyar utca (B-dul 21 Decembrie 1989) 116. (udvar, baloldali épület), hétfőtől csütörtökig 10–14 óra között

◆ **Pénztár, titkárság** a székházban (Füredő/Cardinal Iuliu Hossu utca 20. sz., 13-as ajtó): hétfő 17–18, csütörtök 11–12 óra között, bejelentkezni telefonon Molnár Ildikónál, illetve a meghirdetett közgyűléseken és választmányi gyűléseken

◆ **EKE fotóklub:** kedden 17 órától

◆ **Könyvtár:** hétfőn 17–18 óra között. Bejelentkezni telefonon Székely Lavottánál.

Május-júniusi előzetes

■ **Május 1. (szerda):** Séta a Páter-gerincen (7 km). Találkozás Szervező: Székely Lavotta.

■ **Május 11. (szombat):** Jókai Mór Gyalogos Emlék- és Teljesítménytúrák – XXII. Kiírás. ◆ Jókai Mór Kerékpáros Emlék- és Teljesítménytúrák – IV. Kiírás. Szervező: Branea Róbert. Információk a honlapon.

■ **Május 25-26. (szombat-vasárnap):** EKE-napok Csucsán (gyalogos és kerékpáros túrák). Szervező: Szima Márton. Információk a honlapon vagy telefonon.

■ **Június 15-17. (szombat-hétfő):** Szász erődtemplomok nyomában, kerékpáros túra. Szervező: Szima Márton. Információk a honlapon vagy telefonon.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei

Bagaméri Tibor 0742-776930 Pál Gyöngyi 0742-373546

Barabás Ibolya 0740-560742 Székely Lavotta 0748-036290

Branea Róbert 0723-400496 Szima Márton 0766-703575

Csorba Anna 0740-407652 Vlád Pál 0264-435866

Kiss János 0364-807639

Kovács D. Zsuzsa 0747-070790 Elnök: Szima Márton. Titkár:

Kosztin Erika 0746-055926 Branea Róbert. Pénztáros: Mol-

Lőrinczi István 0747-136310 nár Ildikó 0742-471280. Könyv-

Mezei Elemér 0724-892797 táros: Székely Lavotta.